

Nico den Bok

God in de broeikas: een reactie op reacties

Tegelijk met mijn artikel 'Een ongemakkelijke goedheid' zijn in het vorige nummer van Theologisch Debat een drietal reacties op dit artikel gepubliceerd.¹ In een reactie op deze reacties moet ik me zeer beperken. Ik begin met een mistekening van mijn positie, die in alle drie reacties voorkomt.

Regel en uitzondering

Mijn gelovige reflectie over natuurrampspoed zou ertoe leiden, aldus Taede Smedes, dat we 'geen redding van God in dit leven' te verwachten hebben, immers 'God grijpt niet meer in het wereldgebeuren in'. Birgit Verstappen verwoordt het sterker: dat we van God 'logischerwijze geen bijzondere daden moeten verwachten'. Nico Riemersma is het stelligst: 'Er komt geen redding van Godswege, wel gaat Hij door met scheppen'. Dat heb ik niet gezegd. Ik heb gezegd dat bij natuurrampspoed die door menselijk toedoen is ontstaan God niet vanzelfsprekend redt, en dat Hij *in de regel* de natuurwetten er niet voor doorbreekt. Ik heb hieraan toegevoegd dat Hij ook dan nog altijd veel voor mensen doet (behalve blijven scheppen). Het belangrijkste voorbeeld – dat God zelf komt en een volk uit en voor alle volken samenbrengt ('heilsgeschiedenis') – wordt door mijn critici niet genoemd. Een ander, deels daaraan gekoppeld voorbeeld is het ethische appel in de gewetens van mensen om het onheil te keren, met name ten behoeve van de slachtoffers. Hier kom ik dicht bij Verstappen (die alleen veel verder gaat en niet terugschrikt desnoods 'beter dan God' te willen zijn). Overigens, hoe zou het ethische appel uitgevoerd kunnen worden (bijvoorbeeld als structurele hulpverlening) zonder goed of beter gebruik te maken van precies die natuur met haar natuurwetten, die door misbruik tot rampspoed leidt?

Straf?

TD 32

Ik heb verdedigd, dat God mensen regelmatig tegen de gevolgen van hun zonden

laat aanlopen. Als Hij redt, is dat een nieuwe, vrije daad, waarin een relationeel en ethisch moment verdisconteerd is. Stel, je loopt met je gezondheid tegen een rekening van jaren op. Je lichamelijke 'systeem' blijkt grenzen te hebben, waar je te weinig acht op sloeg. Had de Schepper die grenzen voor jou moeten oprekken zodat je 'straffeloos' had kunnen doorgaan met ongezond eten of werken? In de film *Eye of the beholder* is een voyeuristische jongen verliefd op een mooie maar raadselachtige vrouw. Als hij via een zelf geplaatste camera ziet, dat zij in haar kamer een wat al te vrijpostige agent doodschiet en dan wegvlucht, snelt hij naar haar kamer en neemt het pistool (met haar vingerafdrukken) weg. Willen wij dat God zo mensen beschermt en redt? Of vinden we dat Hij ook dan eigenlijk nog te weinig doet, dat Hij bijvoorbeeld het ijzer van de kogel in rubber had moeten veranderen of de wil van de vrouw voor dat ene moment de macht over haar arm ontnemen? Als God het onheil *laat* geschieden, straft Hij in eigenlijke zin niet; dat was ik al met Riemersma eens. Toch kan de agent dat als een – buitenproportionele – 'straf' zien als hij de vrouw wilde aanranden (en dat misschien al vaker deed).

Schepping

Als Schepper doet God voor ons al heel veel, Hij geeft ons bijvoorbeeld een wil met controle over verschillende lichaamsdelen. Dit heft Hij in de regel niet op als daartegen of daarmee gezondigd wordt. Zo ontstaat er ellende waarbij God niet ingrijpt. Wat Hij dan wel doet en blijft doen door te scheppen is en blijft goed, het heeft alleen een grens. Deze goedheid van de Schepper noem ik ongemakkelijk omdat God ook dan, wanneer met het oprekken of wijzigen van die grens een kleine of grote ramp voorkomen of ingedamd zou kunnen worden, Hij dat niet doet. Ongemakkelijk voor de daders (als zij gaan voelen wat ze gedaan hebben), maar ook, en heel anders, voor de slachtoffers (als zij gaan voelen wat anderen gedaan hebben). In reactie op Riemersma: God is niet pas goed als Hij dan óók redt. Ik veronderstel daarmee ook niet, dat God de natuur meer liefheeft dan mensen. Alleen, ook mensen bestaan voor een heel groot deel uit natuur (zoals het systeem van ons lichaam). Werkt deze visie op de Schepper individualisme en autonomie in de hand, zoals Smedes vreest? Ze houdt ruimte voor vrijheid en verantwoordelijkheid, maar wijst verder juist op minstens één vitaal gemeenschapsverband: dat van de vele condities die we als mensen met elkaar en met de natuur delen, dat wat God door te scheppen geeft. Juist (post)moderne mensen lopen daar gemakkelijk aan voorbij. Ik ga daarbij inderdaad weinig in op de scheidingsontregeling waarmee ik open, het broeikas-effect. Als gelovige, prediker of theoloog moeten we niet het werk van milieudeskundigen over willen doen, maar wel dit werk in verband met God brengen, zo goed mogelijk. Ik heb *global warming* gebruikt als een voorbeeld van een bredere vorm van rampspoed, waarmee veel christenen als zodanig moeite hebben.

Vangnet

Nog een woord over de opstanding als vangnet. Bij mijn critici is dit beeld slecht gevallen. Ik heb aangegeven dat God veel ellende *laat* gebeuren, maar ook een gedifferentieerde reddingsactie is gestart (heilsgebeurtenis, persoonlijke relatie met hem, met als bekroning de opstanding). Vanuit de relationele en ethische dimensie in de verhouding tussen God en mens zocht ik naar goede redenen, waarom God niet altijd en overal iedereen vanzelfsprekend redt, ook niet als zij alleen maar slachtoffer zijn. Dat spoort met veel Bijbelverhalen (voorop dat van

Repliek

Jezus' lijden), en is het niet ook de ervaring van de meeste mensen (al doet God zeker meer voor ons dan we denken of waarnemen)? Als dus zoveel mensen in dit leven bij rampspoed geen bijzondere redding door God meemaken, dan is het niet zonder betekenis te weten dat de dood niet het einde is, dat er ook dan nog een volle rehabilitatie van het leven mogelijk is, waarbij ook het verschil tussen slachtoffers en daders wordt rechtgedaan.

Dr. Nico den Bok is momenteel interim-predikant in Bilthoven; hij is één van de initiatiefnemers van de Utrechtse Studiedagen en secretaris van de Stichting Heruitgave Oudere Ethische Theologie.

Noten

1. In de opmaak van het debatartikel van Nico den Bok uit TD 6-1 zijn enkele tussenkopjes weggefallen, waardoor de indeling van het artikel, en de verwijzing ernaar door de reagerende auteurs onduidelijk wordt. Na de inleiding begint op p. 4 bij de alinea die begint met 'Bij het broeikas-effect...' de eerste paragraaf met als kop 'Sabbatsjaar'. Het gedeelte 'Zonde, natuur en straf' (p. 5) vormt de tweede paragraaf. Op p. 7 begint onderaan bij de zin 'Ik kom tot een laatste, prangende vraag' de derde paragraaf, die oorspronkelijk als kop had: 'Wat de regenboog belooft'. Excuses voor deze redactionele fout (red.).